

Wstęp

Rok 2022 przyniósł rewolucję w podatkach osób fizycznych. Chaotycznie wprowadzone zmiany sprawiły, że zeznania podatkowe wszystkich podatników będą wyglądały zupełnie inaczej. Część podatników zyska, niektórzy zapłacą więcej. Zmiany nie ominęły również osób uzyskujących dochody z zagranicy. Od 2021 r. została zlikwidowana ulga abolicyjna, która w zasadzie wyrównywała obciążenia podatkowe bez względu na to, jaka metoda unikania podwójnego opodatkowania stosowana jest w umowie z danym państwem. Formalnie ulga pozostała, ale została tak „okrojona”, że w praktyce oznacza to jej likwidację.

Ulga, która obowiązywała od 2008 r., miała na celu wyrównanie obciążeń podatkowych wynikających z dwóch metod unikania podwójnego opodatkowania: wyłączenia z progresją i proporcjonalnego odliczenia. Miała ona zastosowanie do podatników, którzy uzyskiwali dochody z tych krajów, z którymi umowa o unikaniu podwójnego opodatkowania przewiduje stosowanie metody proporcjonalnego odliczenia. Metoda ta jest bardziej niekorzystna od metody wyłączenia z progresją, stąd ulga umożliwiała podatnikom uzyskującym dochody w tych krajach wyrównanie obciążeń podatkowych w stosunku do podatników stosujących korzystniejszą metodę wyłączenia z progresją. Dzięki uldze podatnicy, którzy ze względu na kraj, w którym uzyskiwali dochody, musieli stosować metodę proporcjonalnego odliczenia, mogli odliczyć od podatku kwotę stanowiącą różnicę między podatkiem wyliczonym przy zastosowaniu jednej i drugiej metody unikania podwójnego opodatkowania.

Likwidacja ulgi spowodowała, że podatnicy, którzy mają miejsce zamieszkania w Polsce, a uzyskują dochody w państwach, w umowie z którymi obowiązuje metoda proporcjonalnego odliczenia, w wielu przypadkach muszą płacić znacznie wyższe niż do tej pory podatki w Polsce.

Jedną z przesterek likwidacji ulgi jest Konwencja MLI, która zmieniła wiele umów o unikaniu podwójnego opodatkowania. Skutkiem jest to, że w coraz większej liczbie umów o unikaniu podwójnego opodatkowania następuje zmiana korzystnej dla podatników metody wyłączenia z progresją na niekorzystną metodę proporcjonalnego odliczenia. Od 2023 r. ta niekorzystna metoda będzie obowiązywała w umowach z Estonią i Hiszpanią.

Niniejsze opracowanie ma na celu przybliżyć praktyczne skutki zmian wprowadzonych w ramach Polskiego Ładu oraz likwidacji ulgi abolicyjnej i wpływu Konwencji MLI na zmiany w kilkunastu umowach o unikaniu podwójnego opodatkowania. Zostaną omówione zasady stosowania umów o unikaniu podwójnego opodatkowania i przepisy ustaw o podatku dochodowym po zmianach wprowadzonych Konwencją MLI. Dużo miejsca poświęcono zasadom ustalania rezydencji podatkowej – zmiana miejsca zamieszkania i przeniesienie rezydencji do innego państwa może okazać się sposobem na niekorzystne skutki likwidacji ulgi abolicyjnej. Opisane zostaną również sposoby opodatkowania poszczególnych kategorii dochodów oraz zasady stosowania metod unikania podwójnego opodatkowania. Jeden z rozdziałów został poświęcony podatnikom, którzy mieszkają za granicą, a osiągają dochody w Polsce. Każdy aspekt opodatkowania dochodów zagranicznych jest bogato ilustrowany praktycznymi przykładami, które pomogą w zrozumieniu zasad międzynarodowego opodatkowania. Książka będzie także praktycznym przewodnikiem po mocnym podczas przygotowywania zeznań podatkowych dla osób rozliczających dochody zagraniczne.

Schemat 1. Rozliczanie dochodów zagranicznych krok po kroku

1. Umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania – kogo dotyczą

W sytuacji gdy na dochód lub majątek uzyskiwany z tego samego tytułu, przez tego samego podatnika, w tym samym okresie zostają nałożone takie same lub podobne podatki przez dwa państwa, mamy do czynienia z podwójnym opodatkowaniem. Zjawiska takie są oczywiście bardzo szkodliwe, dlatego zainteresowane państwa stosują środki, które mają za zadanie zapobiegać powstawaniu tego typu zjawisk lub niwelować ich skutki. Środki te znajdują się w dwustronnych umowach o unikaniu podwójnego opodatkowania (dalej również jako: UPO).

Zasady zawarte w UPO rozstrzygają, w jaki sposób należy opodatkować dochód lub majątek, który osoba mająca miejsce zamieszkania lub siedzibę w jednym państwie osiąga w drugim umawiającym się państwie.

Zgodnie z Konstytucją umowy międzynarodowe, po ratyfikacji i ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw, stają się powszechnie obowiązującymi źródłami prawa. Stąd też umowy w sprawie unikania podwójnego opodatkowania, które Polska zawarła z około 90 krajami, są stosowane bezpośrednio w celu rozstrzygnięcia, w jaki sposób należy opodatkować dochody zagraniczne. Oznacza to, że mamy zawarte umowy niemal z połową państw świata: ze wszystkimi państwami europejskimi, większością państw Ameryki Północnej i Azji. Największymi państwami, z którymi Polska nie ma zawartych umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, są Brazylia i Argentyna.

WAŻNE!

Umowy międzynarodowe, po ratyfikacji i ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw, stają się powszechnie obowiązującymi źródłami prawa.

Umowy w sprawie unikania podwójnego opodatkowania skonstruowane są przeważnie na podstawie wzorca opracowanego przez OECD. Wzorzec ten nosi nazwę Modelowej Konwencji w sprawie podatku od dochodu i majątku.

Drugim powszechnie akceptowanym wzorcem takich umów jest Umowa modelowa ONZ między państwami rozwiniętymi a rozwijającymi się.

Oba wzorce zawierają podobną konstrukcję, definicje i metody unikania podwójnego opodatkowania.

Umowy, które zawarła Polska, opierają się na postanowieniach Modelowej Konwencji OECD. Jako uzupełnienie Konwencji opublikowany został Komentarz do Modelowej Konwencji, który opisuje, w jaki sposób państwa podpisujące się pod Konwencją rozumieją i interpretują zawarte w niej zapisy.

Zarówno Modelowa Konwencja OECD, jak i Komentarz nie są polskim źródłem prawa, jednak Polska jako członek OECD ma obowiązek ich stosowania, a organy podatkowe, by zapewnić jednolitość stosowania prawa, powinny odwoływać się do Komentarza zarówno przy stosowaniu, jak i interpretacji umów o unikaniu podwójnego opodatkowania.

WAŻNE!

Organy podatkowe powinny odwoływać się do Komentarza do Modelowej Konwencji przy stosowaniu i interpretacji umów o unikaniu podwójnego opodatkowania.

W sytuacji gdy umowa przewiduje, że dany dochód może być opodatkowany zarówno w kraju rezydencji (zamieszkania lub siedziby) podatnika, jak i w kraju, w którym dochód był uzyskany (źródła), należy zapoznać się z zawartymi w umowie przepisami dotyczącymi metod unikania podwójnego opodatkowania.

Do dochodu, który zgodnie z umową podlega opodatkowaniu w Polsce, należy zastosować przepisy ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Najstarsze, ciągle obowiązujące umowy w sprawie unikania podwójnego opodatkowania Polska podpisała jeszcze w latach siedemdziesiątych XX wieku. Przez wiele lat te akty prawne dotyczyły garstki osób. Wejście Polski do Unii Europejskiej i otwarcie zagranicznych rynków pracy sprawiło, że umowy stały się naprawdę powszechnym aktem prawnym, którego znajomość i prawidłowe zastosowanie stają się wręcz niezbędne.

Omawiając w książce przepisy umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, posługujemy się zapisami Modelowej Konwencji OECD w sprawie podatku od dochodu i majątku. Ponieważ UPO skonstruowane są na podstawie

zapisów Konwencji, więc w większości umów poszczególne przepisy będą miały takie samo brzmienie jak w Konwencji. Pamiętajmy jednak o tym, że w każdym przypadku posługujemy się zapisami konkretnej umowy, a nie Konwencji – mogą bowiem występować między nimi różnice.

Mimo opracowanego przez państwa OECD wzorca, na podstawie którego zawierane są UPO, sam proces zawarcia umowy pomiędzy dwoma państwami jest z reguły długotrwały: negocjacje, podpisanie umowy, ratyfikacja przez oba państwa. Podobnie dużo czasu zajmują jakiegokolwiek zmiany w zawartych umowach. Nawet jeśli wolą państw OECD jest przyjęcie nowych rozwiązań w zakresie unikania podwójnego opodatkowania, to jest to proces wieloletni, rozpoczynający się od zmiany samej Konwencji OECD, a następnie dwa zainteresowane państwa wyrażają wolę przyjęcia tych zmian w umowie zawartej między nimi.

W ostatnich latach państwa OECD opracowały rozwiązania w zakresie ograniczania optymalizacji opodatkowania wykorzystującego negatywne konsekwencje międzynarodowego transferu zysków w celu uniknięcia opodatkowania (np. e-handel, ceny transferowe, nadużywanie umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, sztuczne tworzenie wartości niematerialnych). Skuteczność tych rozwiązań zależy jednak od szybkiego i jednoczesnego ich wprowadzenia we wszystkich umowach o unikaniu podwójnego opodatkowania. Konieczne stało się więc przyjęcie jednego wielostronnego instrumentu prawnego, który przede wszystkim spowoduje szybkie wdrożenie regulacji ograniczających optymalizację podatkową w umowach UPO. Takim instrumentem jest właśnie przyjęta przez państwa OECD Konwencja MLI (Multilateral Instrument to Modify Bilateral Tax Treaties) – wielostronna konwencja implementująca środki traktatowego prawa podatkowego mające na celu zapobieganie erozji podstawy opodatkowania i przenoszeniu zysku. Akt ten został podpisany w Paryżu 7 czerwca 2017 r.

1.1. Konwencja MLI

Międzynarodowa Konwencja MLI została podpisana przez Polskę 29 września 2017 r. Ideą jej stworzenia była chęć zapobiegania przez państwa sytuacji uchylania się od opodatkowania.

Początek Konwencji MLI dały prace OECD prowadzone w ramach projektu „Base Erosion Profit Shifting” („BEPS”). Celem tego projektu było stworzenie mechanizmów walki z działaniami, które powodują zmniejszenie podstawy opodatkowania oraz transfer dochodów do państw o niskim poziomie opodatkowania lub brak opodatkowania.

Działania takie podejmują przede wszystkim przedsiębiorstwa międzynarodowe, które stosują schematy agresywnej optymalizacji podatkowej. Powoduje to niepożądane konsekwencje nie tylko dla tracących dochody budżetów państw, ale również dla indywidualnych podatników (poddawanych większym obciążeniom, aby nadrobić straty w innych obszarach opodatkowania), a także dla lokalnych przedsiębiorstw, które tracą konkurencyjność wobec międzynarodowych koncernów.

Konwencja MLI, wypracowana w ramach działania nr 15 Projektu BEPS, pozwala na szybkie wdrożenie pozostałych rozwiązań tego projektu. Jej celem jest jednorazowe zmodyfikowanie treści UPO w zsynchronizowany sposób, bez konieczności prowadzenia czasochłonnych negocjacji bilateralnych, przy jednoczesnym uwzględnieniu różnych polityk podatkowych jej sygnatariuszy. Ma to pozwolić na względnie szybkie przyjęcie jednolitych rozwiązań „anty-optymalizacyjnych” niemal we wszystkich umowach UPO.

MLI jest instrumentem elastycznym i dynamicznym. Kolejne państwa mogą do niej przystępować, obejmować nią dodatkowe UPO bądź wycofywać zgłoszone wcześniej zastrzeżenia. Wszystko to wpłynie na poszerzenie zakresu stosowania MLI. Konwencja pozwoli na uniknięcie przedłużających się bilateralnych negocjacji umów o unikaniu podwójnego opodatkowania z każdym partnerem traktatowym, ponieważ jej celem jest automatyczna zmiana zawartych przez dane państwo umów podatkowych.

WAŻNE!

Przystąpienie do Konwencji MLI pozwoli na automatyczną zmianę zawartych przez dane państwo umów podatkowych.

Ustawa o ratyfikacji Konwencji wielostronnej implementującej środki traktatowego prawa podatkowego mające na celu zapobieganie erozji podstawy opodatkowania i przenoszeniu zysku została podpisana przez Prezydenta 8 listopada 2017 r.